

Tautinių mažumų teisės: ne kam, o kaip to reikia

1↑ manoteises.lt/straipsnis/tautiniu-mazumu-teises-ne-kam-o-kaip-reikia/

Gegužę minint Tautinių bendrijų dieną, visoje Lietuvoje organizuojami kultūros renginiai, tačiau retai aptariama šiandieninė tautinių mažumų teisių apsaugos situacija.

Evelina Baliko. Asmeninio albumo nuotr.

Nuo 2010 m. valstybėje nėra galiojančio tautinių mažumų įstatymo. Nors 2000 m. Lietuva be jokių išimčių ratifikavo Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją, tokiu būdu išreiškė sutikimą užtikrinti dokumente išvardintas teises. Deja, dalis nuostatų iki šiol nėra perkelta į nacionalinį teisinį reglamentavimą.

Šalis dėl šio įstatymo trūkumo ne kartą kritikuota tarptautinėje arenoje: Jungtinių Tautų Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas, 2016 m. paskelbęs savo baigiamuosius pastebėjimus apie periodines šeštą–aštuntą Lietuvos ataskaitas, išreiškė apgailėstą, jog mūsų valstybė vis dar nepriėmė tautinių mažumų įstatymo. Ministrų Komiteto rezoliucija dėl Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje taip pat nurodo priimti tautinių mažumų reglamentavimą, ypač užtikrinant Konvencijos 10 ir 11 str. įgyvendinimą. 2014 ir 2016 m. Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) ataskaitose dėl Seimo rinkimų Lietuvoje pateikiama rekomendacija sumažinti rinkimų slenkstį tautinių mažumų partijoms.

Šios rekomendacijos kartojamos jau kelerius metus, tačiau rimtesnių postūmių Lietuvos Seime nėra. Ne kartą kalbant apie tautinių mažumų situaciją su Anatolijumi Lapinsku, iš jo, kaip ir kitų asmenų, itin saugančių Lietuvą nuo visų grėsmių, nuskambėdavo frazė, kad tautinių mažumų teisių ir pareigų reguliavimas yra išimtinai valstybės vidaus sprendimas. Iš dalies su tokiu teiginiu reikia sutikti – būtent Lietuva yra atsakinga už tinkamą teisinį reglamentavimą, kuris užtikrintų visų piliečių teises ir teisėtus lūkesčius. Tautinės mažumos, gyvenančios Lietuvoje, yra, visų pirma, Lietuvos piliečiai, o jų teisės – ne privilegijos, o žmogaus teisės, įtvirtintos ir tarptautinėje teisėje.

Ar Lietuvai iš tikrųjų reikia atskiro tautinių mažumų įstatymo? Diskutuotinas ir labiau techninis nei teisinis klausimas. Nėra didelio skirtumo ar atitinkamos normos būtų sudėtos į atskirą įstatymą ar egzistuojantys įstatymai būtų papildyti atskiromis nuostatomis. Šiai dienai, atsižvelgiant į galiojančius įstatymus, išskirtos kelios pagrindinės sritys, kurios nėra tinkamai sureguliuotos.

Pirma, tai – švietimas. Hagos rekomendacijos dėl tautinių mažumų švietimo, nurodo, kad valstybės privalo proaktyviu būdu užtikrinti tautinių mažumų švietimą, taip pat atskleidžiama nauda, kai asmuo yra ugdomas ir mokamas gimtąja kalba. Lietuvių kalbos egzamino suvienodinimas, o taip pat mokyklų tinklo pertvarka, nėra tautinių mažumų teisių pažeidimas, o tik tai – koku būdu tai daroma. Tiek suvienodinant egzaminą, tiek optimizuojant švietimo įstaigas nėra užtikrinamas dialogas su tautinių mažumų atstovais, pokyčiai nėra vykdomi garantuojant tinkamą pereinamąjį laikotarpį. Tokiu būdu socialiai pažeidžiamos grupės dažnai jaučiasi nesaugiai ir sunkiai sugeba prisitaikyti prie neplanuotų pokyčių.

Antra – rinkimų teisės. ESBO savo ataskaitose dėl rinkimų Lietuvoje išskiria pagrindines sritis, kurias šalis turėtų pakeisti užtikrindama tinkamą tautinių mažumų dalyvavimą politiniame gyvenime. Lietuvoje egzistuojantis rinkimų slenkstis, kuris neturi išimčių tautinių mažumų partijoms, nesudaro joms galimybių konkurencingai dalyvauti valstybės valdyme ir politinių sprendimų priėmimo. Taip pat nurodoma, jog informacijos apie rinkimus tautinių mažumų kalba apsunkina šios grupės teisių įgyvendinimą.

Trečia, originali asmenvardžių rašyba yra aktuali ne tik mišrių šeimų, tačiau ir tautinių mažumų problema. Šiuo metu Lietuvoje galiojantys teisės aktai neleidžia registruoti asmenvardžių ne tik su „w“, „q“ ar „x“, tačiau ir tokios dvigubos raidės kaip „nn“, „ll“ ir t.t. yra uždraustos. Tautinės mažumos, ir šiuo atveju kalbame ne tik apie lenkus, tačiau ir rusų ar žydų kilmės šeimas, negali savo dukrai duoti vardo „Anna“, nepaisant to, kad Lietuvos gyventojų registre yra keli šimtai tokių įrašų.

Ketvirta – dvikalbės gatvių lentelės. Šiuo metu nors administracijų direktoriai ir nebeprivalo mokėti baudų už

dvikalbes lenteles, tačiau oficialūs gatvių pavadinimai leistini išimtinai lietuvių kalba. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2009 m. yra nurodęs, kad vykdydama šias sąlygas bei Konvencijos ratifikavimo 2-ojo straipsnio 2-ąją dalį LR Vyriausybė privalo nustatyti Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatų, kurios nenumatytos šalies įstatymuose, įgyvendinimo tvarką.

Darytina išvada, kad dvikalbių lentelių, kaip ir aukščiau pateiktos problemos, egzistuoja išimtinai dėl įstatymų trūkumo. Pažymėtina ir tai, kad Tautinių mažumų departamentas rengdamas Lietuvos Respublikos ketvirtąjį pranešimą apie Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos įgyvendinimą Lietuvoje nesikonsultavo su nevyriausybinėmis organizacijomis (nepaisant VŠĮ „Europos žmogaus teisių fondo“ gauto pažado, kad visgi bus tariamasi ir su NVO sektoriumi), o Departamento skelbiama informacija, skirta tautinėms mažumoms, yra išimtinai lietuvių kalba.

Bet ne viskas yra taip liūdna. Pastebėtini ir geri pokyčiai šioje srityje. Vilniaus meras Remigijus Šimašius jau iškabino ne vieną dekoratyvinę gatvės pavadinimo lentelę tautinių mažumų kalba, Vilniaus miesto savivaldybės, kaip ir Užsienio reikalų ministerijos, tinklalapis yra verčiamas į lenkų ir rusų kalbas, o teisinis reglamentavimas, draudžiantis diskriminaciją ir neapykantos kalbą tautybės pagrindu, atitinka tarptautinius standartus.

Evelina Baliko yra VŠĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ atstovė, advokato padėjėja